

אורות השבוע

ט"ו טבת תשס"ד

ויחי

גליון תורני
היוצא לאור ע"י
כולל זכרון שניאור

אור הלכה

בענין ההיתר לשנות מפני השלום

הרב יהודה נדב

שם אמר ר' יהודה אמר שמואל בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשני במלייהו במסכת ובפוריא ובאושפיזא. והק' שם בראשונים אמאי לא חשיב נמי משנה מפני השלום? ות' הרי"ף שם דגמ' ב"מ מיירי בענינים שמוותר לשנות אבל מפני השלום מצוה לשנות. מוכח שהרי"ף פוסק כר' נתן שמצוה לשנות מפני השלום. אבל מתוס' שם שתי' על קושית הרי"ף דהני נמי משום שלום הן ורגילים יותר מאחרים להכי נקט הני, לכאו' נראה שחולקים על הרי"ף, אבל באמת אינו מוכח דהדרישה בחו"מ (סי' רס"ב) דייק דמלשון רש"י שכתב דכששואלין אותנו על הני תלת כגון אם יש בידך מסכת זו "יאמר לו לאו" משמע שמצוה לשנות, ודלא כהרמב"ם שדייק בלשונו וכתב "ואומר", דמשמע דאינו אלא רשות. וממילא הרי"ף שלמד הסוגיא כהרמב"ם שהני תלת הוי רק רשות יכול לתרץ דלשנות מפני השלום הוי מצוה ומשו"ה לא נקט בהדדי אבל תוס' אולי סברי כדיוק הדרישה דהני תלת נמי מצוה איכא וממילא א"א לתרץ כהרי"ף, אבל באמת אולי תוס' נמי סברי דמצוה לשנות מפני השלום.

הערוך לנר ביבמות כתב שההיתר היא רק לשנות מפני השלום אבל לשקר אסור. והוא פי' דאחי יוסף שאמרו אביך צוה לפני מותו לאמר אע"פ שיעקב לא צוה כלום, ולכאו' הוי שקר גמור, דשאני התם שהם אמרו דבר שמשמע לשני אנפין אביך צוה לפני מותו, פי' צוה מה שצוה, ואח"כ אמר הפסוק דבר אחר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא לפשע וגו', והיינו דבר אחר שלא צוה יעקב אלא שיוסף טעה בכוונתם. אבל לכאו'

כתיב בפרשתינו (נ:טז-יז) "ויצוו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וגו'", ואיתא בגמ' יבמות סה: א"ר אילעא משום ר' אלעזר ב"ר שמעון מכאן שמוותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, (פירש"י שהרי יעקב לא צוה) ר' נתן אומר מצוה (לשנות) שנאמר ויאמר שמואל איך אילך ושמע שאול והרגני (ופרש"י כתיב ויאמר ה' עגלת בקר תיקח בידך ואמרת לזבח וגו' הקב"ה צוה לשנות). ופירש המהרש"א דאע"ג דקושטא קאמר שעשה שם זבח מ"מ עיקר הליכתו למשוח את דוד היה צריך לשנות מפני השלום עם שאול ולכן מוכח שפיר שמצוה לשנות.

הקשה בספר ארח מישרים איך הביא ראי' משמואל והלא שם חשש שמא יהרגו שאול ובמקום פיקוח נפש הכל שרי, ות' דלפני הקב"ה הרבה ריחוק והצלה וכלפי קב"ה אין חשש ששאלו יהרוג שמואל ואמאי צוה לשנות בדיבורו. אא"כ אע"פ ששאלו לא יהרוג שמואל הבחירה בידו לבטל האהבה ביניהם כיון שמשח דוד, ולפיכך צוה הקב"ה לשמואל לשנות מפני השלום.

וכעין זה הקשה התורה תמימה על ראית הגמ' מאחי יוסף דאולי הם שינו מפני חשש שיוסף יהרגם ואין דבר עומד מפני פיקוח נפש? ות' מדספרה התורה אע"פ שידוע שבאמת לא היה בלב יוסף לענשם, ש"מ שבאה התורה להורות שמוותר לשנות מפני השלום.

ולענין הלכה אם מצוה לשנות או רק מותר לשנות יש להביא ראי' מגמ' ב"מ (כג:) דאיתא

אמר שבא למשוח את דוד שזהו עיקר כוונתו על הבאתו לכאן, וכיון שאמר שבא לכאן לזבוח ולא למשוח את דוד נחשב שינוי לשעבר, על הבאתו, שכבר היה.

ועוד הקשו האחרונים מגמ' ביצה (דף כ.) בענין מחלוקת הלל ושמאי אם מותר לשחוט עולות ביו"ט והביא הלל קרבן עולה ביו"ט, וכשתלמידי שמאי חברו עליו ושאלו מה טיבו של בהמה זו אמר להם הלל "שלמים היא". מוכח משם דאפילו להבא מותר לשנות מפני השלום. ותי' החידא שרש"י שם פי' מרוב ענותנותו של הלל היה משנה מפני השלום. דאע"פ שהספר חסידים אוסר לשנות על להבא, זהו רק מפני השלום לבד אבל אם יש בענין דרך מוסר ותיקון המידות דהיינו דוב ענותנותו אפילו הספר חסידים מסכים שמותר לשנות.

נראה מקושית הראשונים אמאי לא תני לשנות מפני השלום בהני הני תלת של ב"מ והתם כתב רש"י שאם שואל אותו אם יש לו מסכת זו בידו יאמר לא, ולכאן זה שקר גמור וצ"ע.

המגן אברהם (ס' קנ"ו) מביא מספר חסידים שאם בא מישהו ללות והוא נכרי או ידוע שאינו פורע ולא רוצה להלוותו אסור לומר לו שאין לו, אע"פ שמותר לשנות מפני השלום, דהני מלי לשעבר אבל להבא כגון זה אסור לשנות. וע' משנה ברורה שהק' בשם האחרונים שזה לכאן נגד הגמ' שמביא ראי' משמואל, דהתם הוי להבא שאמר שבא לזבוח עכשיו, והיה מותר לשנות. ועי' בספר נחלת שמעון שהביא מהפרי מגדים שתי' על פי המהרש"א שהבאנו לעיל, שעל הזבח בעצם לא היה צריך לשנות דלעולם הוא בא לזבוח כדכתיב בקרא והשנוי היא רק על שלא

הרב נדב רבי בישיבת ארי קראון, והוא לומד סדר שני עם הכולל.

אור מקרא

"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי"

הרב נתן לעדערער

וכח משיכתו של המורה, ואף בקשה עיקר כחה תלוי בכונת המבקש. והמהרש"א בב"ב (קכג.), ביאר שהתפלה מועלת ליעקב כנגד ברכת החרב של עשו "ועל חרבך תחי", והבקשה הוא כנגד כח הקשת שניתן לישמעאל כרכתיב "ויהי רובה קשת". ואם מצטרפין דברי המשך חכמה לדברי המהרש"א נמצא, דלהלחם נגד עשו אין צריך רק תפלה קבועה אשר די לו בכונה מועטת. וזה הוא מה דאיתא בבראשית רבה עה"פ "הקל קול יעקב והידים ידי עשו" שבזמן שקולו של יעקב מצפצף אין ידי עשו שולטות, רצה לומר שקולו של יעקב בעצמו אף אם אין שם כונה יתירה יש בכוח לעכב ידי עשו. לא כן ישמעאל שלהלחם כנגדו צריכין קשת של בקשה שהוא פועל רק בכונה יתירה.

באונקלס תרגם "בחרבי ובקשתי" - בצלותי ובבעותי, דהיינו תפלה ובקשה. (בתהלים [דב:] כתיב "ושמע תפילתי" ותרגם יונתן וקבל צלותי, ושם, [כז:ח] כתיב "בקשו פני" ותי' בעי אפי.) וביאר המשך חכמה דצלותא ותפלה, היינו סדר התפלה הקבועה שתקנו לנו חז"ל, ובעותא ובקשה היינו מה שהאדם מחדש בתפלתו ומוסיף בקשות מעין הברכה הקבועה. והחילוק בין תפלה לבקשה הוא, שתפלות הקבועות כחם אינם תלויים כל כך בכונת המתפלל ואם רק כיון באבות יצא ותפלתו מועלת. מה שאין כן בבקשה שהאדם מחדש, שצריך כונה יתירה, וכפי כונתו התפלה פועלת. לכך נמשלה התפלה לחרב, שהברזל שלו הורגת בעצמו, ובכח כל שהוא מחמת חדודו. אבל הבקשה נמשלה לקשת שכחה תלוי כפי כיוונו

הרב לעדערער רבי בישיבת תפארת צבי, והוא מאברכי כולל זכרון אהרן, הכולל ערב למחנכים, אשר בהכולל.